

Megjelenik minden váltótörkön sok féle képpel ellátva. **Előfizetési ár:** Egész évre 6 ft; félévre 3 ft. negyedévre 1.50 kr. Előfizetheti minden postahivatal és könyvárúsnál.
Hirdetések díja: 4 hasábos petit sor 9 uj kr. **Szerkesztői szállás:** mászáras utca 2. szám, 2-dik emelet. **Kiadó hivatali:** barátok tere 7. szám.

Kriza János.

Most, midőn a Kisfaludy-Társaság által fölkarolt népköltészet iránt nagyobb az érdekltség, mint bármikor volt, alkalomszerűnek tartjuk bemutatni ama férfiú arekéjét, ki első vető figyelmét a nép költészetének kimeríthetlen bányáira, s ki már akkor hozzáfogott a gyűjtéshez, mikor mások még rá sem gondoltak.

Krizát e téren az érdem s övé mindenekfölött a székely balladák megismertetésének — e nagy kincsneknek — érdeme. Ezek általa lettek ismertessé s az ő tapintatos keze, ép nyelvérzéke adta át azokat egész vad pompájukban a közönségnek. A »Vad rózsák« a népköltészet leg szebb virágainak koszorúja, s ebből ismertük csak meg, hogy mennyi erő, mennyi kedély és költészet lakik hazánk bércéi közt, a székelyeknél, kiknek balladáihoz hasonlót a nagy alföld nem mutathat föl. Általában Kriza Erdély és a Székelyföld népköltészetét tüntető föl, s noha Erdélyi János gyűjteménye előbb megjelent, mint a »Vad rózsák«, nagy értéke mit sem veszített.

Kriza azóta is folytonosan gyűjt s nagy érdekltel várhatjuk a »Vad rózsák« második kötetét, melynek több virágát ismerjük már a lapokból azon mutatványok után, melyeket Kriza szíveségből közölték, hogy a közönség figyelme éberem tartassék. Ezeket a Kisfaludy-Társaság gyűjtői nem vették föl az általuk szerkesztett két kötetbe, s így a »Vad rózsák« egy újabb bokréfája ismét sok újat és eredetit fog bemutatni.

A kiváló férfiú mint az irodalom egyik régiebb munkása is érdemeket szerzett, s az egyházi pályán szintén nagy tiszteletet vívott ki. Nevét mindenütt a nagyrabecsülés hangján említik.

Kriza egyházi feje ama nem nagyon elterjedt felekezetnek, melyet Magyarországon alig ismernek, de Erdélyben erős gyökerei vannak. Ő az unitáriusok püspöke 1861 óta, s e felekezetet magyaros szelleméhez oly igen illik Kriza, a magyaros szellemi élet egyik elsőrendű harcosa.

A Székelyföldön, Nagy-Ajtán született 1812. júl. 28-án, s atyja szintén unitárius lelkész lévén, hában is e pálya iránt mutatkozott hajlam. Tanul-

mányait otthon kezdte és a torockói, meg székelykereszturi középiskolájában folytatta, majd a kolozsvári kollegiumban végezte be. A jog tanulása alatt már kitüntette az irodalom iránti hajlamát, irodalmi kört alapítván és szépirodalmi dolgozatokkal is foglalkozván. E közben saját szorgalmából megtanulta a külföldi nyelveket, s az angol, francia magvas művek tanulmányozása korán kifejtették a szép iránti finom érzékét.

Mint író, a »Remény« című zsebkönyvben köz-

E kedvező fogadtatás még inkább serkenté az ifjút.

1835-ben a kolozsvári anyaekklézsia papjává választotta. Kriza, mielőtt elfoglalta volna, Berlinbe ment s ott tanult 1837-ig. Gyöngékedve tért vissza, úgy hogy lelkészi teendőit hosszabb ideig nem végezhetette. Üdülést az irodalmi munkásságban keresett, s részt vett a »Remény« még két évi kötetének szerkesztésében, s irt lyrai költeményeket az »Athenaeum«-ba. E költeményeinek egy része Erdélyben a nép ajkaira is átment.

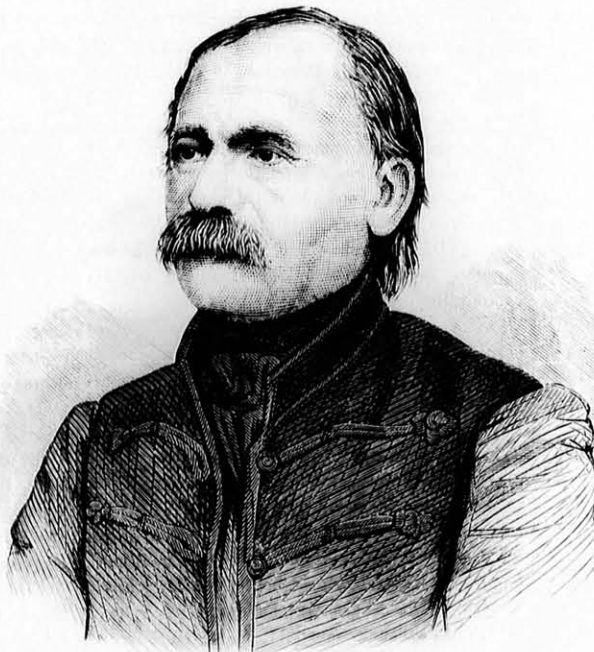
1840-ben szentelték pappá, s hittanárnak is megválasztották. Majd egyházi főjegyző, kolozs-dobokai esperes lett, a tordai zsinat pedig püspökké választotta a népszerű és nagytudományú férfiút, kinek jeles tulajdonainál csak egyszerűsége és szerénysége nagyobb.

Mig a püspöki polera jutott, igen sokat fáradt mint lelkész, hittanár, tanító és költő. Egyházi beszédeiből sok jelent meg nyomtatásban, s ezek mind a költői szellem és ihletesség tükröi. irt tan- és kézi könyveket is, minő a »Keresztény vallás elemei«, »Nagy Katechesis«, a »Halotti énekek könyve«-et pedig újra dolgozta. Jeles egyházi dolgozatok jelentek meg tőle a »Keresztény Magvető« című folyóiratban, melyet Nagy Lajos tanártársával alapított.

Irodalmi műveit megtaláljuk »Nemzeti Társalkodó«-ban, »Uj Magyar Muzeum«-ban, a Méhes-féle »Erdélyi Híradó«-ban, s a Brassai által szerkesztett »Vasárnapi Ujság«-ban.

E közben gyűjtögette a népköltés kincseit s már 1843-ban előfizetést hirdetett a »Vadrózsák« első kötetére. Fájdalom, nem találkozott a kellő részvétellel, s a nevezetes gyűjtemény csak 1862-ben jelenhetett meg gróf Mikó Imre pártfogása mellett. Hatása ismeretes, és igen gyakran történik rá hivatkozás. Vajha mielőbb gyönyörködhetnénk a második kötetben is.

Krizát érdemei elismerésül a tud. akadémia 1841-ben iktatta tagjai közé. A Kisfaludy-Társaság szintén megválasztá.

Kriza János.

lott dolgozatai által tünt föl. E cím alatt adta ki az unitáriusok kollégiumának ifjúsága azon művek legjobbjait, melyek rég idő óta írott lapokban jelentek meg a tanoda irodalomszerető köreiben. Kriza volt a szerkesztő, s ezenkívül Taracski, Vadormi, Tündeffi és Ajtavári nevek alatt irt bele eredeti költeményeket és közölt fordításokat. Toldy Ferenc volt, ki a »Figyelmező«-ben az elismerés meleg hangján irt az almanachról, s kitüntette díszerejét Krizát.

Nem azon költők közé tartozik, kiknek nevével gyakran találkozunk. Sőt utóbbi években csak meglehetősen ritkán, s akkor is rendszeres egy-egy népköltési gyöngy bemutatásánál. De azért az ő munkálkodása folytonos és ernyedetlen, s biztosak lehetünk, hogy egész kincs várakozik kiadásra dolgozó-asztalának szűk fiókjában.

Az irodalmi központtól is távol él, s a hírlapoknak nem sokszor ad alkalmat, hogy emlegessék. De ha emlegetik, mindig az elismerés és tisztelet hangján teszik azt.

Pár nap előtt az a hír jött, hogy Kolozsvárt egy szépirodalmi és kritikai lap fog megindulni szerkesztése mellett. Kétféle azonban, hogy ez csak ohajtás volt.

A görög rabló és a zsidó.

Orozánt, a fenevadat,
Ki boszorkány-ágról szakadt;
Kit gaz sátni nemzett orozva;
Ki kéjt lelt minden undok roszba;
Ki méhiből vágott csecsemők
Ujjait mécsként égéte;
Kit mindenki elátkozott,
És veszteért inádkozott,
Elfogták.

Hét vérben terült,
Mig a fenevad kézre került.
S mikor a lánéből húsa kihasadt,
Epés tajték közt rágtá a vasat,
S oly szörnyű volt tekintete,
Hogy ki nem állta senki se.
De mind úgy tudták anyi vétkét,
Hogy bíró nélkül elítélték;
S nehogy a hívős djfél táján
Megmentse apja, a gaz sátni,
A vérpádot ott rögtönözték.
S testét bitóhoz kikötözték.
De hol látvány int, és fizetni nem kell,
Ott földből nő a sok kívánsi ember;
S nem végezhetek ők sem ott előbb,
Már oda gyült egy tarka caesélek.
Volt minden fajta a köztől elég.
Ezek tolongtak, rugtak, löktek,
Versenyge, hogy melyk lásson többet;
S ujjongtak mind, hogy kit úgy félték,
Ez most vonaglik, mint a féreg.
És allig várták az időt,
Hol láthassák jól, s ingyen ők:
Mint hal meg az, ki annyit ölt.

S a rabló, a ki meg volt szokva,
Hogy ember soha nem láthatta:
Most ily sok szemtől nézve, hát
Még roszabbul érzé magát.
A szokatlanra megnövekedtek
Érzelmek, mik rejte voltak,
Miknek még eddig alakot
A véres inger nem adott,
Miket maga sem ismeré,
Mert nem volt ahhoz ideje.
De most e rajt így látva ott,
Mit erdőben nem láthatott:
Szívében — mely vadással volt teli —
Csak megvillant valami *emberi*.
S mi nála rég felejtve volt,
Kereste lázasan a szót:
Nem hogy kegyelmet kérjen véle, nem!
Azt sohse tudta: mi a kegyelem;
De mert keblében tűrni a vihart
Nem tudta *némán*, mert élni akart.

S mikor közelgett már a vég,
Nyakára hurkot ráköték,
Érezve, hogy mitsem tehet,
A lemondásban gyáva lett,
És fetrengve játszotta át
A kin minden bohózatát,
Min a tömeg majd nevetett,
Majd reszkedett s hűledezett.
S hogy már csupán egy perc volt hátra,
Csak az, hogy fülhuzzák a fára;
Csak annyi, hogy körültekintett,
Még egyszer látni a szép életet;
Itt már elveszté lelke erejét
(Ez teste erejét fokozta még),
S míg küzdött úgy, hogy vére megerodt,
Két szeme a tömegre kimeredt:
S egy tekintettel, mit szemügyre vott,
Be akart szívni minden életet. . . .

S e borzasztó nézés alatt
Szemébe tünt egy rongyos alak,

Kit látni is vérlázító,
Egy megvetett, piszkos zsidó.
Ki, bár szeméből könnye csorgott,
Mert más tevé, szüntén vigyorgott.
S a rablót, a ki föl se vette,
Hogy török, görög kinevette,
Átalakítá a tudat,
Hogy kinyúl *egy zsidó* mulat!
Zsidó, kit mindig úgy gyűlött,
Hogy soha egyet meg nem ölt;
Múltónak nem tartotta rá;
Csak él-kutyák elé dobá,
Vagy tüskét szúrta körme alá,
S orrát fülét levagdala:
Hogy most, egy rít zsidóval szembe,
Günybörgyent kába küzdelemben,
Csömör fogá el, s életét,
Melyért csatázott, megvete:
Arcán kigyult a düh s a szégyen.
Főllött, meghalt némán — *kevélyen!*

ÁBRÁNYI KORNÉL.

A tücsök a tűzhelyen.

Elbeszélés Boz-Dickentől.
(Vége.)

— Tudd meg tehát, — mond Edward, — hogy mikor mint fiatal ember idehagytam szülőföldemet, szerelmes voltam, és szerelmem viszonzásra talált. A leány még igen fiatal volt, és talán azt sem tudá — fogod mondani — mit akart. De én tudtam, mit akarok, és komolyan szerettem.

— Te? — kiáltott föl a fuvaros. — Te?!

— Ugy van! — viszonzá a másik. — És ő is szeretet. Mindig hittem ezt, de most bizonyosan tudom.

— Isten segits! — mond a fuvaros. — Ez mindennél roszabb.

— Szeretett hiven, igazán, tele reménnyel! — folytató Edward. — És midőn hosszú, fáradsalmas küzdés és veszelék után esküszómat beváltani haza jöve, husz mérföldnyire ismét meghallom, hogy hűtlen lett hozzám, elfeledett és egy más gazdag emberhez fordult. Ezem ágában sem volt szemrehányásokkal illetni, csak látni akartam még egyszer, és a hír valóságáról meggyőződni. Azon reményben ringattam magamat, hogy úgy kényszerítették. Igaz, hogy sovány vigasztalás, de mégis vigasz, gondolám, és ide jöttem. Hogy megtudjam a teljes igazságot, a nélkül, hogy egyrésztől akadályokkal kelljen küzdenem, másrésztől befolyást gyakoroljak rá, áruhába öltöztem és az úton várakoztam, jól tudod, hol. Te nem gyanakodtál rám, de ő sem, — és ekkor Dotra mutatott, — mig a kandallónál fülébe sugtam valamit, melyre csaknem elárult.

— És a mint látta, hogy Edward még él és hazajött, — zokogá Dot, ki most maga vette át a szót, — és midőn szándékát megtudta, sürgetőleg kérte, hogy el ne árulja titkát; mert John Peerybingle öreg barátja sokkal nyíltságosabb és ügyetlenebb az ilyfajta fogásokban. Ő egyáltalában ügyetlen ember, — jegyzé meg félig sirva, félig nevetve, — már a mi a titoktartást illeti. És a midőn ő . . . ez én vagyok, John, — zokogott a kis asszony tovább, — mindent elbeszéltem neki, hogy ő azt hitte, hogy már meghalt, és hogy anyja kényszerítte a házasságra, melyet a jó, együgyű jószág előnyösnek mondott; és midőn ő . . . ez ismét én vagyok, John, . . . elmondotta neki, hogy az összekelés még nem történt meg, habár már a küszöbön áll, s hogy ha megtörténik, ő áldozat lesz, mert nem szereti jövendőbelijét; és midőn Edward örömittasan állott előtte, akkor ő . . . ismét én, John . . . megígérte, hogy segítségükre lesz. És segítségükre volt, John. Ők egymásé, John. Megesküdtek ezeltől egy órával, John. És itt a menyasszony! És Gruff és Tackleton miatta meghallhat már mint agglégény. Én pedig boldog asszony vagyok, May, az isten áldjon meg!

Ez a kis asszonyka mindig ellenállhatlan szokott lenni, de soha ily nagy mértékben, mint most örömittasságában. Soha nem hallott ember még

oly elragadó szerencsekívánatokat, mint melyekkel önmagát és az új házasságot elhalmozta.

A derék fuvaros egészen meg volt zavarodva. Az érzelmek vihara tusázott szívében. Oda akart rohanni feleségéhez, de Dot intett kezével, hogy maradjon, és egy lépést hátrált.

— Nem, John, nem! Tudj meg mindent. Ne szeres addig John, mig minden szót nem hallottál, mivel tartozom. Igaz, nem jól escelekedtem, hogy titkom volt előtted, John, és ez nekem mélyen fáj. Én persze semmi rosszat sem gyanítottam mindaddig, mig tegnap este le nem jöttem hozzád s helyet nem foglaltam melletted kis számolyomon. De akkor, midőn arcodról olvastam, hogy te látál engem Edwarddal föl-alá sétálni, és elgondoltam, mit tartasz rólam, akkor éreztem csak igazán, mi könnyelműen és igaztalanul escelekedtem. De édes Johnom, hogy is tudtál te rólam ilyet föltenni?

A mint a kis asszonyka így zokogott, John Peerybingle karjaiba akarta zárni, de Dot tiltakozott ellene.

— Még nem szabad szeretned engem, John. még nem! Hogy a küszöbön levő oly szomorúvá lett, annak oka az volt, édesem, mert visszaemlékeztem, mennyire szerették egymást May és Edward már régebben, s mert tudta, hogy nem vonzódik Tackletonhoz. Nemde, John, hiszsz szavaimnak?

E kérdésre John ismét át akarta ölelni, de Dot ismét tiltakozott.

— Nem, maradj helyeden, John, kérlek! Ha néha kinevetlek, ha öregemnek, kedves ügyetlen bogaramnak nevezlek, ezt csak azért teszem, mert szívemből szeretlek, John, s mert úgy szeretlek, a milyen vagy, s nem szeretném, ha egy hajad szála is másképp volna, még ha királylány lehetnél is ennek árán.

— Hurrah, éljen! — kiáltá Caleb szokatlan tüzzel. — Teljesen az én nézetem.

— S ha néha egy vagy más kiszalad a számon, a mit nem úgy értettem, tulajdonítsd annak, hogy én már csak olyan bolondos jószág vagyok, a ki nem is fog megváltozni soha.

John ismét megkísérelé a kirohanást, de a kis menyecske még egyszer tiltakozott, hanem ezúttal majdnem megkészt.

— Nem, várj még egy pillanatig, kérlek, John! A legfontosabbat utóljára hagytam. A multkor, édes Johnom, mikor a kis tücsökről beszélgettünk, már nyelvemem volt a vallomás, hogy kezdetben nem szerettelek úgy, mint most, hogy midőn legelőször átléptem e ház küszöbét, szívem elszorult és éreztem, hogy nem szeretlek úgy, a mint ohajtottam volna; mert akkor ugyszólván még gyermek voltam. De azóta óráról-órára, percről-percre nőtt szerelmem, és ha még nőhetne, bizonyynyal nőne azon nemesen érzett szavak után, melyeket ma hallottam ajkadról, de már nem nőhet. Szívemnek összes melegét bírod már, John, a mint már az régóta becsülettel térd. Semmin sincs, a mit még neked adhatnék. És most, édes férjem, végy ismét magadhoz, ölelj szívedre! Itt az én házam és házam, és soha ne gondolj arra, hogy engem más valahova akarj küldeni.

Elképzelhetitek, hogy rohant oda hozzá a fuvaros, és hogy ölelte keblére kis feleségét. Az ilyen látvány ritka az életben. Tilly örömeiben fölkapta a kicsikét, kit aztán, mint valami jó itallal telt serleget, kézről-kézre adtak.

És ismét kocsiörgős lett hallható; Gruff és Tackleton jött. Nem sokára csakugyan belépett az uri ember. Melege volt és haragos.

— De mi az ördög ez, John Peerybingle? — kiáltá csodálkozó hangon. — Itt valami félreértésnek kell lenni a dologban. Értesítém mrs. Tackleton, hogy sziveskedjek a templomnál várakozni rá, és meg nem nek esküdni, hogy az úton találkoztam vele, a mint erre tartott. Ah! de hisz itt van. Bocsanat, sir, nincs szerencsém önt ismerni, de legyen szives e fiatal hölgyet átengedni, miután neki ma reggel még fontos dolga van.

— Sajnálom, de aligha lesz itt nélkülözhető! — felelé Edward. — Azonfölül eszem ágában sincs öt elbocsátani.

— Mit akar ezzel mondani ez a schonnai?! — kiáltá Tackleton.

— Azt, — viszonzá a fiatal ember mosolyogva, — hogy ma, miután ön kissé föllévellt állapotban látszik, jónak látom a siketet adni, éppen mint tegnap.

Tackleton nagyot nézett, de még nagyobbat ugrott.

— Sajnálom, sir, — mondá Edward, May balkezét és nevezetesen ennek harmadik ujját föl tartva, — sajnálom, hogy a fiatal hölgy már nem kísérheti önt a templomba; de miután ma már egyszer ott volt, remélem, meg fogja neki bocsátani.

Tackleton elbámolt a gyűrűs ujjon; azután egy darab ezüst papírt vett ki mellénye zsebéből, melybe szintén egy karikagyűrű volt takarva.

— Tilly! — mondá, — Legyen szives, dobja ezt a tűzbe. Úgy, köszönöm!

— Régi dolog ez már! — mondá Edward! — És nőm legjobb akarat mellett nem tarthatta volna meg önnek adott ígéretét! — jegyzé meg Edward.

— Mr. Tackleton, — vágott közbe May kipirult arcával, — önnek el kell ismernie, hogy többször ismétlém, miszerint nem tudok feledni.

— Persze, persze! — mondá Tackleton. — A bizony, most jut eszembe. No jó, semmi baj. Mrs. Edward Plummer, nemde?

— Ugy van, az a neve! — viszonzá a vőlegény.

— Ah! alig ismertem meg önt! — folytató Tackleton, miközben arcát szemügyre vette, és mélyen meghajlta magát. — Sok szerencsét!

— Köszönöm!

— Mrs. Peerybingle! — kezdé újra Tackleton, hirtelen arra fordulva, hol Dot férje állott. — Sajnálom, nem nagy szívességet tanúsított ugyan ön irántam, de sajnálom, ön jobb, mint gondoltam, John Peerybingle, sajnálom. Te értesz engem, és ez elég. Minden rajndban van uraim és hölgyeim. Magamat ajánlom!

Ezzel végzett és az ajtón kifordult, ott künn aztán a fölbokréztázott szegény párán lüktette le mérgét.

Erre természetesen oly nap következett, mely a Peerybingle-család életének naptárába piros betűkkel van följegyezve. Sütöttek-főztek, s valahányszor John kis felesége közelébe jött, mindig egy csókkal jutalmaztatott.

Azután egy küldöttséget menesztett Mrs. Fielding fölkeresésére, hogy bocsásson meg az új párnak, és jöjjön el az ünnepély színhelyére. Az első pillanatban, midőn a küldöttség meglelte, mitsem akart tudni az egészről, sirt-rít, kezét tördelte, semmit sem akart tudni leányáról; de lassankint lecsillapult, és midőn a krízis újra beállott, a küldöttség újra megrohanta, kérte, rimázkodott, mire a tisztos delnő fölhúzta keztyűjét, föltette hatalmas terjedelmű fölkötőjét és elindult velük.

Most már csak Dot szülőire vártak még. Egy vigan zörgő kis kocsiában nem sokára ők is láthatók voltak. Dot édes anyja mellett foglalt helyet. Csodálatosan hasonlítottak egymáshoz.

Elkezdődött aztán az eszem-izsom, dinom-danom. Ebéd után még Caleb is énekelt, és isten teremt ugye végesvégiig énekelt az a nótát, a mibe belekapott.

És körülbelül a mint éppen az utolsó versszakot énekelt, egy szerfölyt váratlan esemény zavarta meg.

Egy ember lépett a szobába és minden tekintőre nélkül levett valamit fejéről, és az asztal mellé közepére tette.

— Tackleton úr tiszteletét jelenti, és miután ő a tortát nem használhatja, azt kívánja, hogy költsek el itt jóízűen.

A társaságot meglepte kissé az ajándék, sőt Mrs. Fielding azon gyanúnak adott legott kifeje-

zést, hogy hátha a torta meg van mérgezve, s mindjárt egy történettel is illusztrálta gyanuját, azonban a társaság nem hallgatott rá és nagy ünnepélyességgel fölzeletelték a tortát.

És még nem izlelték meg, ismét belépett az az ember, nagy barna papírba takart esomaggal hóna alatt.

— Tackleton úr tiszteletét jelenti, és egy pár játékot küld a kis gyermek számára.

Az egész társaság elnémult, nem tudta, hova legyen bámulatában; de alig hogy magukhoz tértek a szörnyű bámulatból, újra kopogtattak, és ezúttal maga Tackleton lépett be.

— Peerybingle asszonyom! — kezdé a játékereskedő, kalapját levéve. — Sajnálom, sőt most jobban sajnálom, mint reggel. Meggondoltam azóta mindent. John Peerybingle, én a szó teljes értelmében sőtalan teremés vagyok, de ha rád nézek, érzem, hogy meg kell változnom. Caleb, a kis gyermek pesztonkájának szájából tegnap este oly szavakat hallottam, melyek méltán magamhoz térítettek volna. Szégyenlen magam, ha elgondolom, mi könnyen elnyerhettem volna leányod szívét, és mily esztelenül viseltem magamat. Házam ma este igen elhagyatott, még tücsök sem cirpel ott; nem esoda, mind elzavartam. Legyetek oly jók, és adjatok helyet nekem boldog körütkömben.

Öt perc múlva úgy érezte magát, mint otthon. Soha ilyen széles bolondot nem láttatok. Nem is értem, hol fért meg benne ennyi ideig az a hóbor-tos jó kedv.

— John, ugy-e, nem küldesz ma este haza? — kérde suttogva Dot.

A nagy zaj, lármá és jó kedv »Boxer«-t sem hagyta nyugodni künn a fészkerben. Ő is beállított, és pedig éppen akkor, midőn Edward indítványára táncra kerekedtek. Még John is elhajítá pipáját, átkarolta a kis eleven menyecske karesú derekát és olyat táncoltak, hogy öröm volt nézni őket. A jó példa Tackleton is magával ragadta, odaugrott Mrs. Fieldinghez, átkapta és úgy megperditette, hogy beleszédültek mind a ketten. Erre aztán az öreg Dot feleségével, Caleb Tillyvel szintén rágyújtottak, de úgy, hogy szinte szikrázott a padló. Tilly különösen értett ahhoz, hogyan kell a szomszéd párokba akként bele-ütödni, hogy azok még másnap is megemlegessék.

Egyszerre aztán a tücsök is rákezdé: cirp, cirp, cirp, az üst pedig kedélyesen zümmögött.

De mi ez? Iném még jóízűen hallgatám Dot szeretetreméltó alakja felé fordulva a tücsök cirpelését, midőn egyszerre szétfoszol, elenyészik szemem előtt minden, és én egymagam ültem szobámban.

A tűzhely oldalán cirpel a kis tücsök, a padlón egy kettőtört gyermekjáték hevert és körülém senki sem volt.

Közi: CSUKÁSSI JÓZSEF.

A nők társadalmi története.

(Leaky után.)

VII.

Ez utolsó fejezetben nem lesz érdektelen, ha kimutatjuk a férfiak és nők szelleme és jelleme közti különbséget, s ha kimutatjuk a hatást, melyet e különbség a változó idők, népek, hűleselmek és vallások ideális típusaira gyakorolt.

Physikai tekintetben a férfiaknak eltagadhatlan fölényük van, míg a nők szépségben mulják fölü a férfiakat. Értelmi tekintetben a nőknek némileg alárendeltsége alig tagadható, ha megmondjuk, hogy a tudomány, művészet, irodalom terén mint foglalják el következetesen a férfiak az első helyeket, és aránylag mily föltöte kevés ama nők száma, kik bármi tekintetben a legmagasb fokot elérték. Pedig a legnagyobb, leghíresebb férfiaknak gyakran a legnagyobb nyomorral, nélkülözéssel kellett küzdeniök, míg állást nyer-

hettek; a hölgyek pedig, fényes tehetségük, a legszerencésőbb körülmények közt még a lényük-höz legközelebb álló festészetben és zenében sem vitték sokra, nem foglaltak el kiváló helyeket. Részünkről épp oly kevésé akadtunk még egy női Rafaelre és Beethovenre, mint egy női Shakspeare-re és Newtonra. A nők értelmileg hamarabb végeznek, valamivel fölületesebbek a férfiaknál, inkább törődnek, foglalkoznak egyes esetekkel, hogyssem általános elvekkel bajlódának; közvetlen benyomás után indulnak és nem tartják érdeemesnek a hosszas megfontolást. Föfülmulják a férfiakat a gondolat gyorsaságában, fürgeségében, van természetes ép érzékük s tehetségük, hogy a finomabb érzelm-hullámzásokat gyorsan és helyesen megragadják; ezért a társalgásban élénkebbek, szellemesebbek, kedvesebbek, ezért föfülmulhatlan levlírók, művésznők a színészetben, és ezért teremtettek sok tekintetben kitünő dolgokat a novella- és regényírás terén.

Erkölesi tekintetben a hölgyek — kétséget sem szenved — általánosan föltöte állnak a férfiaknak. Már a rendőri statisztika — mely ugyan nagyon hiányos és elégtelen bizonyíték — mutatja, hogy férfiakban és nőkben majdnem egyenlő számú lakosság közt a férfi-gonosztevők száma ötször több a női vétezőknél. És ha ez némileg annak tulajdonítható is, hogy a férfiak — mint az erősebb nem, kiknek vállain a legnagyobb terhek, a család föntartása nyugosznak — inkább ki vannak téve a kísértéseknek, mint a nők, annyit azonban eltagadni nem lehet, hogy az éhhalállal fenyegető nyomor mégis leginkább a nőknél fordul elő, mert keresetük kevés, erejük elégtelen arra, hogy szolgálataik után a szükségesekeket megkeressék. Az önfeláldozás, az erényes és vallásos jellem egyik legkiválóbb eleme bizonyára sokkal kisebb mértékben található föl a férfiaknál, mint a nőknél, kiknek egész életük általában merő odaadásból, akaratjuk föláldozásából s mások iránt való figyelemből áll. A nők mind a szabad, belső ösztönből, mind a megfontolásból eredt erényekben föltöte állnak a férfiaknak. Sokkal érzékenyebbek, gyöngédebbek tetteiben és gondolatban, elnézőbbek a tévedtek, könyörületesebbek a szenvedők, és szeretetteljesebbek környezetük iránt. A kik figyelemmel kísérik a nők eljárását a szegények és a szükségben élők körül, el kell ismerniök, hogy csakis a nőknél lehető föl az a kitartó türelem, önfeláldozás, a nyomor türeése, szembeszállás a csúbal, kísértéssel, és az önmegadás. A tett hősiességében mögötte állnak a férfiaknak, a türelem hősiességében azonban megelőzik őket; az ő szenvedőleges hősiességük, bátorságuk nem annyira hősiesség, mely dacol és belenyugszik, mint alázat, mely elviselni kész minden bajt.

Érzelmi erényekben ismét hátramaradtak.

A hölgyek nagyon ritka esetben szeretik az igazságot általánosságban, bárha azt, mit ők igazságnak neveznek vagy mit másoktól mint ilyent átvettek, szenvedélyesen védelmezik és az attól eltérőket gyöflölni is képesek. Kis mérvben vannak megáldva pártatlansággal és kétkedéssel; gondolkozásuk neve az érzésnek; noha tetteikben néha nagylelkűek, ritkán azok gondolkozás-módjukban, természetből korlátozottsághoz levén hajlandók. Inkább tebeleszelnéek valakit, mint meggyöznék, és a hitet inkább tekintik a vizgás forrásául, mint a belső meggyöződést. Kevésbé hajlandók a férfiaknál enyhítő körülmények beszámítására, el nem ismerik a jó, hasznos elemeket az ellenséges rendszerekben; nem képesek megkülönböztetni az ellentel egyéni jellemét az általa képviselt elvektől. A férfiak nagyobb részt az igazság, a nők a szájalom felé hajlanak. A férfiak leginkább a mértéktelenségnek és durvaságnak, a nők a könnyelműségnek s féltékenységnek vannak alávetve. A férfiak tetterösben, önbizalomban, kitartásban és nemeslelkűségben tündökölnék, míg a nők alázat, szerénység s a szelid erkölcsökben válnak ki. Szeretni is sokkal inkább képes

a nő, mint a férfi. Noha erősebb a nők érzése, nem oly átölelő, mint a férfiaké. Képzelő-ereje leginkább egyesekkel foglalkozik, ennek következtében érzelmei inkább egyes személyek körül csoportosulnak, mint dolgok vagy éppen olvek s eszmék körül; és ha néha egy vagy más nagy ügy iránt érdeklődnek, ennek megfejtése az, mert az ügy élén oly férfi áll, kit tisztelnek, szeretnek. Politikai lelkesedésüket inkább loyálisnak, mint honleányinak lehet mondani. Jóakaratauk inkább irgalmasságban nyilatkozik, mely egyesek szenvedéseit csillapítja, mint általános felebaráti szeretetben, melynek az egész tömeggel dolga van, és inkább igyekszik a szerencsétlenséget megelőzni, mint a meglevőt enyhíteni.

Az ideális typos, melynek legfőbb vonásai: szelidség, alázat, türelem, hit és szeretet, már alapjában nem férfias, hanem nőies. Ez fejt meg, hogy a szobrászat miért birt mindenekelőtt pogány, és a festészet keresztény jelleggel. Azért, mert a szobrászat leginkább férfiszeplőség előállítására törekedett s a férfierőt idealizálta, míg a festészet a női szépség, a szelidség föltüntetésére vállalkozott. A pogányság a férfitalajdonokat, az erőt, bátorságot dicsőíté, míg a kereszténység a szelidséget, alázatot és szerelmet tüntette föl. A festők, kik általános elismerés szerint a keresztényi érzelmeket leginkább előtűntették, férfi-alakjaiknak oly nagymérvű női szépséget kölcsönöztek, és csak nagy ritkán — mondhatnók

nem is — találkozott művész, ki a keresztény és pogány typosok előállításában egyenlő művészetet tanusított volna. Michel Angelo, kinek géniusza izmos erő és dac dicsőítésében ragyogott, a keresztény ideált legtávolabbról sem találta el. Épp ily sikertelenül működött Perrugino, ha a régi hőseket akarta vázsnán föltüntetni. A keresztényi női ideál főképviseelője Mária volt, kit annyi festő igyekezett megörökíteni, ki által annyi festő hírnévre és dicsőségre tett szert. Rafael, Murillo s a többiek a szelidséget, alázatot hányféleképp és mégis mily egyformán adták át idealizálva az utókornak a madonna-félekben.

A nőkre vonatkozólag nem hagyhatjuk még említetlenül, hogy a főszerepre, melyet a római császárság alatt a tértésknél játszottak, háttérbe vonva vallásos érzelmük képesítette, és a teljes odaengedés a jó ügynek, melynek terjesztésére vállalkoztak. Egyetlen szellemi mozgalomnál sem volt a női befolyásnak ily nagy tere és e befolyást sohasem érvényesítette ily nagy mérvben, mint ekkor. Az üldözöttség idejében a nők foglalták el az első helyeket a vértanúk között, és pogány

s keresztény írók bizonyítják, hogy a nők fogadták el legtömegesebben a szelidség vallását, s minden erővel igyekeztek családjuk tagjait is nézetüknek megnyerni. Szent Ágoston, aranyshájú sz. János, sz. Bazil és Gergely s még annyiaknak megtérése a nőknek: anyáiknak, nőtestvéreiknek köszönhető. A nők ekkor mindent elkövettek, minden vagyonukat föloldozták, hogy az új vallásnak minél több hívet szerezzenek. Kolostorok

épültek; nők császárokat, nagy urakat tértítettek meg, a kínokat is eltűnték a reményben, hogy a szenvedés után a jutalom annál edesebb lesz.

Egyik végről ismét a másik végre ugorva, hogy a nők társadalmi állása minő fokon áll jelenleg? Miben urai, miben alárendeltjei a férfiaknak? Minő szerep jutott a hölgyeknek az újabb időben, az emancipáció kérdésének hosszas vitása alatt? Vajjon a modern társadalom hölgyei

codni, újabban igen meg van nehezítve. A gépek a házi jelleget szétrombolták, a fonál, varrótü kiesik kezükből, és a munka, mely Homér óta mostanáig a családban székelt, a gyárakba költözik át.

Hogy e tények mily következményeket fognak szülni, az erkölcsbuvár s emberbarát, nem a történetíró hivatása. Hogy a nők foglalkozásaiban s nevelésében változás áll be, hogy e változások a charaktertypust is átváltoztatják, az valószínű. Javára, kárára lesz-e a typosnak, a világnak, a férfiaknak, azt a jövő mutatja meg.

Fordította: SZÉPFALUDI Ö. FERENC.

Gyula-Fehérvár nevezetesebb épületei.

(A fejedelmek egykori lakhelyei és Erdély püspökei.)

Az egykor annyi nevezetes esemény színhelyéről ez alkalommal kettőt mutatunk be.

A vár déli oldalán, a homlokzatával nyugatra tekintő székes-egyház tözsomszédságában, tizennyolc lépésnyi út által elválasztva emelkedik két épület, egyik a püspöki lak, másik tűzérkaszárnya. Ha a beosztást, a falak és ívek tömörségét, illetőleg vastagságát figyelembe vesszük, bátran kimondhatjuk, hogy a püspöki lak a gyakori átalakítás és újítás dacára is bír oly részletekkel, melyek igazolják többek amaz állítását, hogy ez vala a püspökök és fejedelmek első lakhelye. (Képünk a püspöki lak utcai bejáratát ábrázolja, a tulajdonképeni lakosztály az udvar déli részét foglalja el.) A jelenlegi tűzérklak pedig — mely két nagy udvar s több sikátorral bír — a mindinkább gyarapodó fejedelmi udvar számára jóval később építették. Hogy Báthory András is lakott e helyen, bizonyítja cimere, mely egyik ajtó fölött mai napig épségben látható. Bornemissa Annának, Appaffi Mihály nejének lakása pedig a képünkön látható külső bejárat jobb oldalán állott, mely azonban 1748-ban már oly rongált állapotban vala, hogy többé helyrehozni nem lehetett.

A püspöki lak 1718-ban VI. Károly rendeletéből — a k á s h i á n y miatt — két részre osztott, s azóta egyik felét az erdélyi püspök, másik felét a káptalan használja. Van a tűzérkaszárnyában gazdag fegyver- és jelvénytár, de a legérdekesebb darabok Bécsbe vándoroltak. Öreg emberek állítása szerint itt őrizték a Hora-féle kerékgépezetet, melyben a hóhér által megtörtetett: ennek azonban ma már semmi nyoma.

Az öröm kitérőse, a csatás nyomor jalkiállításai, melyek e fejedelmi falakon viszhangozóan, ismeretese az olvasó előtt, s ezek időzgetése helyett tán nem lesz érdektelen, ha kevésbé ismert tárgyat jegyzünk e helyre.

Az erdélyi püspökség egyike a szent István által alapított tíz püspökségnek. 1166-ig a püspökök Episcopi Ultrasilvani, 1190-ben

Adorján alatt Transsilvanusnak, ezen innen pedig Episcopus Transsilvanus és Episcopus Ecclesiae Albensis Transsilvaniae nevezettek.

Az itt őrzött országos és káptalani levéltár a legnagyobb viszontagságokon menvén keresztül, Erdély püspökeinek sorát csak 1103-ig vihetni vissza, a mikor, ugyanis Simon vezeté a keresztény hiveket. Őt követték: 2. Valerius, 1113. — 3. Felician, 1124. — 4. Valter, 1133. — 5. Péter, 1134. — 6. Baranus, 1136 v. 139. — 7. II. Valter, 1143—1162 ig. — 8. Valcina, 1163—1174. —

A gyula-fehérvári fejedelmi, most püspöki lak.

arra vannak-e utvala, hogy pusztán a háztartás körül foglalkozzanak és a nyílvanosság teréről végleg leszorítva legyenek? oly kérdések, melyekre most legjobban megfelelnek a jelen viszonyok, jövőre való alakulásukról beszélni pedig nagyobb tér szükséges.

A nők egy ideig még mindig arra vannak utvala, hogy pályájukat az életen át férfiak fölügyelete alatt folytassák; saját physikai erejük

A gyula-fehérvári tűzérkaszárnya. (Straubert Ö. rajza)

nem képes ellenállni a támadásoknak, mikkel útjuk közben fogadtatnak. A nők hivatása még mindig, ha leányok, hogy asszonyok legyenek; e nélkül egész életük csak gúny, keserűség. Műveltség, a legelőkelőkebb nevelés nem adja meg bizonyos idő lefolyta után azt a tiszteletet, mit a pár guirlindzet s szalagall fölcicomázott fejkötő.

A nők helyzete, különösen azoké, kik gyámoltalanul állnak s önérejükre kénytelenek támasz-

9. Pál, 1175. v. 1181. — 10. Adorján, 1181—1202. — 11. II. Péter, 1203. — 12. Vilmos, 1204—1221. — 13. Raynald, 1222—1241. — Ez a tatárokkal küzdve esett el 1242-ben a Sajó mellett. — 14. Artolf, 1244—1245. — 15. Gál, 1246—1270. — 16. III. Péter, 1270. v. 1275—1307. — 17. Benedek (?). — 18. András, 1320—1330. — 19. II. András, 1331—1356. — 20. Domokos, 1356—1368. — 21. Demeter, 1368. — 22. Goblinus, 1376—1386. — 23. Onodi Zudar Imre, 1386—1389. — 24. IV. Péter, 1389—1391. — 25. II. Demeter, 1391. — 26. Márton, 1395—1399. — 27. Miklós, 1400—1401. — 28. István, 1401—1402. — 29. Jakab, 1402. — 30. II. István (Upor), 1402—1419. — 31. Palózi György, 1419—1423. — 32. Balázs, 1424—1427. — 33. Lépes György, 1427. meghalt 1442. március 18-kán Fehérvár mellett az Ompoly vizénel. — 34. III. István, 1443—1441. — 35. Máté, 1445—1461. — 36. II. Miklós, 1462—1469. — 37. Gábor, 1472—1475. — 38. Geréb László, Mátyás király rokona, 1476—1501. — 39. II. Domokos, 1502—1503. — 40. III. Miklós, 1503—1504. — 41. Zsigmond, 1504—1506. — 42. Ferenc, 1508. Mohácsnál esett el 1526-ban. — 43. Várdai Ferenc, 1511. E püspök alatt kezdék Erdélyben Luther tanait hirdetni. — 44. Gosztony János,

toni József, 1799—1815. — 73. Rudnai Sándor, 1816—1820. — 74. B. Szepey Ignác, 1820—1827. — 75. Kovács Miklós, 1827—1852. — 76. Haynald Lajos, 1851-ben coadjutor püspök, 1852—1864-ig püspök s jelenleg kalocsai érsek. Ezt követte 1865-ben Fogarassy Mihály, 77-dik, ki sok erélyvel kormányoz.

Megemlítjük még, hogy az erdélyi püspökségnek 1848-ig jobbágysági és szellemei fölött törvényszéki hatósága volt, s innen az ügyek a királyhoz főlebbestettek.

STR... Ö.

Postagalambok versenye.

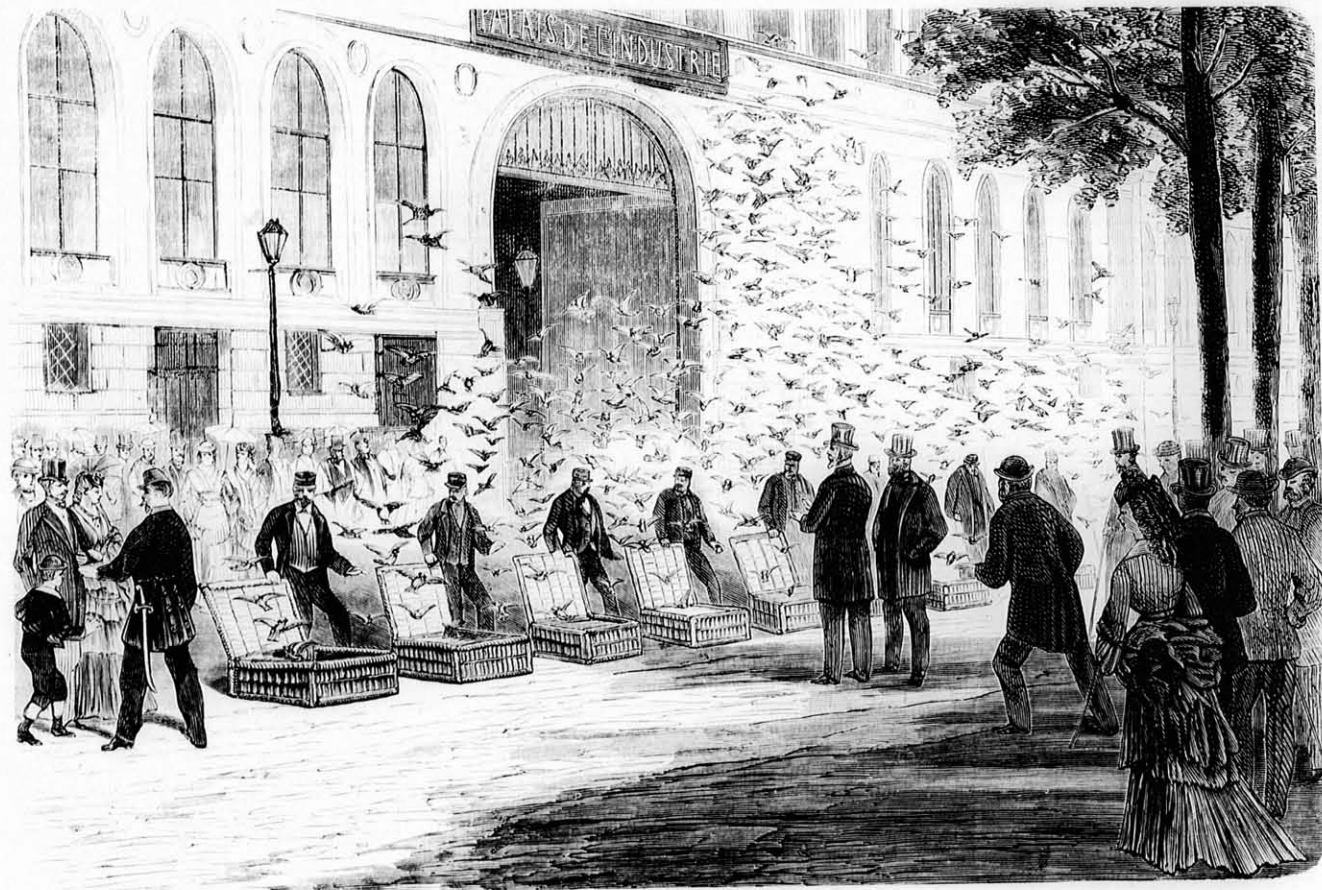
Gondolat, villám és madár. Ime a három leggyorsabb tényező, melyek az emberiség érintkezésének és közlekedésének naponta oly nagymérvű szolgálatokat tesznek! Ezúttal csak a harmadik tényezőről s illetőleg ennek egy fajáról kívánunk szólni: a postagalambokról, melyek főleg Európa nyugoti részén, Belgiumban s a német-francia háború óta Franciaországban bírnak nagy fontossággal. Mennyi remény, mennyi aggály tölti be a szívét minden franciának Páris

áll. Midőn elérte a négy hónapot, már kezdik gyakorolni, s mind fokozatos távolságra viszik a galambháztól, hogy abba visszatérhessen. Fél-éves kora után nagyobb útra bocsátják, például Párisból Courtraiba (227 kilométer).

A folytonos gyakorlattal oda vitték a belgák, hogy 25 éves galambokkal is verseny-nyertesek lesznek.

Nagy gondot fordítanak Belgiumban a galambok táplálkozásának mennyiségére is. Bő eledelt adnak nekik a párosodás, verseny (ekkor főleg kendermagot) és vedlés idején. Máskor kevesebbet. A courtrai-ak öt centime-ra becsülik két pár galamb tartását naponként.

Ha valamely társulat versenyt nyit, a legkisebb részletességéig terjedő szabályzatot tesz közzé, melyben a föltételek előadatnak Minden tulajdonos az illető társulat elébe viszi galambját, ott beírják egy ad hoc készített jegyzőkönyvbe, folyó számat adnak neki s leírják ismertető jeleit, korát és tulajdonosa nevét; a társulat pecsétjét nyomja szárnya belső részére, aztán beteszik egy nagy kosárba, mely ha megtelt, bezárják, lepecsételik s vasúton elküldik azon helyre, honnan a verseny megnyitattik. Ide megérkezve, a kosarak sorba tételnek a bizottsági tagok jelenlétében s

Versenyre bocsátott postagalambok.

1525—1527. — 45. Gerendi Miklós, rövid idő múlva idehagyta Erdélyt. — 46. Statilius János, 1539. — 47. Bornemissza Pál, 1553-ban nevezetett ki s 1556-ban elhagyá Erdélyt. (Lásd Kemény József, »Erdélyország történeti Tára« 24—28 lapjait.) 48. Náprádi Demeter, 1597—1601.

Választott püspökök: 49. Amadéfalvi István, 1618—1630. — 50. Hosszútóti László, 1634-ig. — 51. Simándi István, 1652-ig. — 52. Pálfalvi János, 1659-ig. — 53. Szentgyörgyi Ferenc, 1659—1660. — 54. Szegedi Ferenc, 1662—1663. — 55. V. Ferenc, 1665. — 56. Szenttamási Máté, 1668—1676. — 57. Maksay András, 1676. — 58. Sebestyén András, 1679—1683. — 59. Kada István, 1686. — 60. Hlyés András, 1696—1697.

III. Korszak: 61. Mártonfi György, 1713—1721. — 62. B. Mednyánszky László, 1722. — 63. Antalfi János, 1724—1728. — 64. B. Zorger Gergely, 1729—1749. — 65. B. Klobusiczky Ferenc, 1741—1748. — 66. B. Stoyka Zsigmond Antal, 1749—1759. — 67. gr. Batthyáni József, 1759. — 68. B. Bajtai József Antal, 1760—1772. — 69. Manzador Pius, 1773—1774. — 70. Kolonitz László, 1774—1780. — 71. Gr. Batthyáni Ignác, 1780—1799. E nagy ember alapítá a csillagdat s ajánlékozta a nagyszerű könyvtárt. — 72. Már-

ostroma alatt, midőn valamely postagalamb megérkezésének híre terjedt el!

A belgák egész rendszerrel emelték a postagalambok tenyésztését és nevelését. Anyira vitték, hogy már nemesak postai szolgálatokra, hanem még versenyekre is alkalmazzák. A himgalambot rendszeren akkor használják ilyesmire, midőn párja kotel, a nőstényt pedig akkor, midőn fiókái mintegy három hetesek. Nem volna tanácsos, akár a hímek, akár a nőstényt útnak bocsátani akkor, midőn kisdedeiket táplálják. Egy galambpár évenként rendszeren hat fiókát szaporít, azonban a tenyésztők lehetőleg megszorítják e szaporaságot, mert nagyon fárasztja s kimeríti a postagalambokat.

Versenyeik rendeztetnek fiatal és vén galambok számára. Fialatloknak tartatnak azok, melyek a megelőző év december 31-ike után jöttek napvilágra, a többiek vénnek. Hogy ez ellenőrizhető legyen, minden tulajdonos elviszi a fiatal galambot, mielőtt pelyhesedni kezd, a galambtenyésztő társulat székházához, s ott pecsétet nyomnak szárnyára. Így veszik elejét a netán bekövetkező csalásoknak.

A 30 napos galamb már önmaga szerzi meg élelmét, mely rendszeren gabonából és auro babból

midőn a verseny órája üt, a főrendező hármat tapsol, a kosarak megnyílnak s a szárnyas hirnökök légi útjokra kelnek.

Egy ily nevezetes galambverseny volt Párisban is ez év aug. 25-kén az iparpalotában, melyet képünk előttünk. Betétel volt minden galamb után 1 frank 75 centime. A centime-ok a költségek fődözésére, a frankok pedig jutalomra voltak számvá. Pályázott 425 galamb, jutalomra tehát 425 frank volt kifizve. Nyert összesen 48 galamb, legnagyobb nyeresemény volt 30 frank, legkisebb 5 frank. Az első jutalmat nyerte egy galamb, mely ez év március hava közepén kelt ki a tojásból.

Mi a jutalomkiosztást illeti, ez úgy történik, hogy a mint megérkezett a verseny kiinduló pontjáról a galamb, tulajdonosa azonnal elfújja a csapatával, s ha közel lakik a versenyt nyitó társulat irodájához, rögtön bemutatja, hol jegyzőkönyvbe vetetik az érkezés ideje s a galambismertető jelei, tulajdonosának nevével együtt. Kik valamivel távolabb lagnak, lóháton is megteszik az utat a végett. Az augusztusi verseny alkalmával Párisból Courtraiba megtörtént, hogy egy pályázó oly sebesen vágott, hogy midőn a társulati irodához érkezett, lova élettelenül összerogyott, saját maga

egyik lábát törte el s a galambot is agyonnyomta. A kék nagyon távol laknak, azok a legközelebbi távirdánál jelentik magukat, hol szintén leiratván az érkezési idő s a galamb, a társulat iródjára erről értesítetik. A távol lakók azonkívül minden kilométerre 3 perc leszámítás kedvezményében részesülnek.

A hirdetésben előre kijelölt határidő lejártával, érkezési jelentkezések nem fogadtatnak el.

Kenyérművények.

(Folytatás és vége.)

Bár az első emberi nemzedéknek a pizang-, kókusz- és datolyapálmák s a kenyérfa gyümölcse jóltartására egészen elegendő volt, az egyes földrészek emelkedő népességéért mindamellett is csakhamar hiánynak kellett mutatkozni, minél fogva az emberek kénytelenek valának egyéb pálmafajok után látni. De ez sem volt elég, és a szükségétől kényszerített ember a kenyérnek való gabonának egészen más fajához, a gumós növényekhez fordult. Ezek nem mindjárt hullottak a kézbe s a kézből a szájba, hanem előbb gonddal kellett fölkeresni, részben pedig ápolni is. Tehát ezek főbb fajait is föl akarjuk említeni.

A yam-yam (*Dioscorea alata*) Kelet-Indiában honos, terjedelmes indája négyzetes, messze elágazik, karokra fölcsúszik, sárga virágot hoz. Gyökere a malayoknak és más népeknek igazi kenyere, a mennyiben a mandioca-lisztet szolgáltatja, melyet részint mint tisztát eszik, részint kenyérnek sütik meg. Amerikában, Kelet-Indiában, Afrikában és Ausztráliában a *Dioscorea*-nak nagy becsé van, a mit ott úgy tenyésztnek, mint nálunk a burgonyát. A yam-gyökérnek szánt, lehetőleg száraz földet először meg kell tisztítani és fölítani, akkor benne sorban apró földrakásokat csinálnak, a maggyökereket ujnyi darabokra vagdalják és ezeket a földrakásokba dugdoszák. Nehány hét múlva a növény kicsirázik; fölkarózzák, elágazik, majd virágzik s körülbelül öt hónap alatt megéri. A yam-földet minél szorgalmasabban gyomlálják és gondozzák, annál szebb s nagyobb lesz a gyümölcs; némely szigeteken ökörfej nagyságukat is lehet találni. Ha a gyökér megérett, kiszedik, mert ilyenkor csipős, sőt érintés után még a kézben is égést okoz, de ha meghámozzák, szétszelve vagy reszelve megfőzik, főléptéren szolgát s részint rizs helyett használják, vagy sültve vajjal eszik; gyakran pedig gölődinnek is elkészítik. Gyökere tehát sok helyen éppen oly fontos és hasznos, mint nálunk a burgonya; azonban leginkább a munkás néposztálynak való, mert az ilt életmódot folytató embereknek könnyen szorulást idézhet elő. Levelei nedvét sokszor skorpiómarás ellen használják.

A gumós-szalák (*Convolvulus batatas*) a legkevésbé fűrésztogot igénylő kenyérművények közé tartozik, mégis nagy termést ad s a melegebb országok mindenféle talajában tenyész. Tovább kúszik a földön s levelgörszeivel új gyökereket ver. Gyakran egy font nehéz gyümölcse kolbászhoz hasonlít, kinczése vörös, fehér és pettyes s heja olyan, mint az almáé. Fehér húsa nedves és lisztes. Egészséges, könnyen emészthető eledel s a mellett tápláló; megstítik s meghámozzák, karikákra szelik, cukrot és hort kevernek hozzá. Nyersen és főzve, cukorral édesítve saláta gyümölcs is eszik. Nagy mennyiséget fogyasztanak el belőle a disznók, tehének, lovak és kecskék is. A gumók jó pálinkát adnak és a belőlük nyert lisztet kenyeret sütnek. Gondozása igen egyszerű: a földbe nem egészen ölnyi távra lyukakat vájnak és a régi növényről hajtásokat vagy gumódarabokat raknak bele és aztán csendesen nőni hagyják, míg gazdagon virágozva, indázní kezdenek. Indáit egyes helyeken a földbe kell nyomni és követ lenyomtatni, így újra meggyökeresednek. Negyede év alatt a batatus megéri, levelei sárgák lesznek és a gumók megnöttek. A benyomott helyeken a gyümölcset kiássák, csak néhány indát hagyják érintetlenül, s ezáltal elkészítik a jövő évi termést. Ilyen módon több éven át lehet a növényt tenyészteni; azonban ezen eljárásnak egy ugyanazon földön gyakori ismétlése a batatus soványtá teszi, utóljára pedig gumót sem hoz.

A manioea (*Jatropha manihot*) vöröses vagy fehér, fűrésztog virággal Dél-Amerikában vadon tenyész, de már Ázsiában és Afrikában szorgalmasan művelik. Görbe, embermagas eszjéteképez, dióhoz hasonló tokban fénylő szürke magot hord; gyökere húsos, vastag, melynek sulya 20—30 font közt változik, s lisztartalma igen nagy. A jatropha gyökérének szaga olyan, mint a mandolajé, de oly tejnedvet tartalmaz, mely halálos

s erjedés által kell eme tulajdonságát elhárítani, mindamellett is e gyökér egész Dél-Amerikának kenyere, nélkülözhetlen áldásnövénye. Okon azt mondja róla: a forró országokban egész népek élnek a manioceával, mint nálunk a burgonyával, és ugyanazon föld abból hatszor annyi termést ad, mint a rozsból. Hogy liszt és kenyér legyen belőle, a vöröses, belül hófehér gyökereket kivágják, vékony héját késsel levakarják, megmossák s kézzel kerékialp fölét tartják, melyre átlukasztott érdes réz sin van húzva. A kerék átmérője 4—5 láb s két ember hajtja. A dörzsölék teknőbe hull, majd fahajból kosármódra font hosszas szálkba kerül és sajtó alá teszik; azután megsztálják s lapos edényben tűz fölött folytonos keverés mellett megsztárik. Félid szárita lisztje már csető, s ekkor neve Farinha rodada, egészen száritva Farinha seca. Így egy évig is el lehet tartani, de amazt két nap alatt el kell fogyasztani, s ezért mint kenyeret használják. Az egészen szárazat lével leöntik s hús vagy hal mellé eszik, vízzel kis lepényeket is csinálnak belőle s parázson megsztik. Nedvéből két óra múlva hófehér lisztáng rakodik le, a tapioca, ebből is készítenek hosszukás lepényeket. A péppé fűt nedvet szintén megsztik, továbbá ruhakeményítésre és eszírnek is használják. A nedv édes ízű és az állatok molhón falják, de utána úgy az ember, mint az állat elvész, mégis benne néhány napra férgek teremnek, a miket tapurumak-neveznek, s ezek hihetőleg tipoly-nyívek. A gyökereket vékony szeletekre is vagdalják és a nedvet együtt két napig a napra teszik ki, ott fehérednek, úgy hogy irti is lehet velük, mint a krétával; ekkor porrá török s belőle a buzakenyérrel versenyző kenyeret állítanak elő. A belőle készített kétszersült hadjáratokban legtovább eltartható. Az állat nyersen minden faját megessi s tőle meg is hizik, de a kifacsart nedv — mint már említve volt — megöli. Gyökéren állt szaporítják, és ezt 3—4 lábra rakják egymástól a fölporhanyított földbe. Esztendő múlva a fiatal gyökereket ki lehet szedni; ha két éven át hagyják ott, megkeményednek s elrohadnak. Termése biztosabb, mint a gabonáé, és ebből egy hold föld több embert eltart, mint abból lat. Milyelt a mérges nedv eltávolított, egészcseges eledel s egész Dél-Amerikának rendes lisztjét s kenyérét szolgáltatja. Van egy nem mérges fajtája is, miből főzés által borfőlet csinálnak, a mi savanyú s kellemetlen ízű, majdnem olyan, mint a savó.

Az egyiptusi vízi liliom (*Nymphaea lotus*) különösen a lefolyt évszázadokban volt az egyiptusiaknak szükséges kenyérművénye, mert a buzának behozatala előtt annak nemesak magját, hanem gyümölcset is megették. E vízi liliom virága fehér, kívülől sötétzöld, illata hasonlít a violához. Egy gyökérről körülbelül tíz szár verődik számos lilomhoz hasonló levelel. Ezek éjszakára bezáródnak s betakarják a gömbölyű szemű magot. A vízi liliomot a régi egyiptusiak a Nilustól megöntözött földeken tenyészték a nyári hónapok alatt. Mielőtt a buza meghonosult volna Egyiptomban, a lotus kívülől fekete, igen rostos gyökérének édes, sárgás fehér húsát szintúgy ették nyersen, mint főzve, s lisztes magját megsztáritották s kenyérnek dagasztották meg. A Nilus melletti földeken e növény igen buján tenyész, magját ma már úgyszólván alig használják az említett módon. Ha a vízi liliom a rizsföldeken igen gazdagon mutatkozik, az egyiptomi földművelők kitépik s gyökérét vásárra viszik. Minél magasabba nő a víz a Nilföldeken, annál magasabba emelkedik a vízi liliom szára. A virág egészen a nap szerint irányul, reggel kinyílik, este bezárul s a víz alá bukik. E lotus virágaiból készítik az egyiptusiak koszorúkat, mert azt a böscg képmásának tekintették. E edra használták a kék lotus egészín virágait is, miket kedves illatuk ajánt. Még ma is lotusvirágok ékesítik Egyiptom csatornáit s lapályait, melyeket a Nilus áraszt el. A vízi liliom patakaink, folyamaink s tavaink mellett általában ismeretes. Kelet-Indiában még egy faja van, a tövises vízi liliom roppant levelekkel s cseresznyéhez hasonló lisztes gyümölcsevel, mely ott mint kellemes eledel szerepel. Ha onni akarják, edényben tűze teszik s mindaddig folyvást keverik, míg heja elreped.

A pompás nelumbiának (*Nelumbium speciosum*) Kelet-Indiában, Kínában, Japánban, Perzsiában, Ceylonban, Egyiptomban stb. különböző név alatt hajdan némi jelentőségük volt. A nádhoz hasonlítanak, de butyékot nincsenek, vízből kiálló gyümölcseit darázsfejek kinczésű s több babból áll; gyökerei vastagok s levelei mint főveg állanak a száron. Virágai nagyok s rózsapirosak, melyeket rózsalilomoknak neveztek és a régi

egyiptusiak templomaiban s mozaikművein gyakran előfordulnak. E növényt ma már Egyiptomban éppen nem ismerik s kivesszett növénynek is kellett volna tekinteni, ha csak az újabb időben Indiában ismét föl nem fűdöztek volna. A nelumbiumot Malabarban tamara-nak s a molucki szigeteken taratti-nak is nevezik. Nem ritkán tenyésztek tavakban, miután megtört gyökereit eukorba becsinálva megessik, magvait érott, száraz állapotban megfőzik, s a szár belőlől itt-ott szálacsákkakat húznak s azokat varrársra használják.

A malayok ehető kaladi-ja vagy a jávaiak tala-sa-ja (*Caladium esculentum*) a mi kontyvirágtőlünk közé tartozik, hasonlít a vízi lilomhoz, Kelet-Indiában, forró Afrikában és a déli tengeri szigeteken vízben terem, de tenyész a házak háta mögött, piszkos utakon is, mint szintén a folyamok partjain. Csak a vízben növő gumós, a majd fejnagyságu gyökerek ehetőek, azonban előbb meg kell főzni és sütni, hogy csipősségüket elveszítsék. A fanemű kaladik Kelet-Indiában és Braziliában égett csipős nedvet tartalmaznak, minél fogva a nőgereket gyakran azzal büntették, hogy e növény egyes részeit szájukra tették; de ha megfőzik a karvastag gyökereket vagy a szárát, mindkettőnek ize édes és kellemes.

Az egyiptomi kontyvirág (*Arum colocasia*) eredetileg Kis-Ázsiában, a görög Archipelaguson tenyészett, később átplántáltak Kelet-Indiába, Portugalliába és Amerikába. Répaforma gyökere látni hosszú, szétaprítva, főzve vagy sültve a benszültötteknek kedvelt s nagyon elterjedt főzéléke. Egyiptom legszegényebb néposztálya nagy gonddal természeti még ma is colocasiáját, miután igen bőven terem s kis darab földön termelve is több tagból álló családot eltarthat. A colocasia széles, sötétzöld nagy leveleivel, — melyek egy gyermekket egészen befűdhetnek — különösen nedves talajban díszlik. Ha a föld már meg van munkálva, a gyökereken levő kis hagymákat a földbe dugják s csakhamar 4—5 levelnyél látszik kibújni s körülbelül négy hó alatt már érett gumói vannak. A sajtóképeni gyümölcset soha sem hagyják megérni, hanem előre levágják, hogy a gyökér el ne romoljék.

A harang alakú kontyvirág (*Arum campanatum*), melynek tokja vagy hüvelye haranghoz hasonlít, Kelet-Indiára nézve majd oly fontos, mint ránk nézve a burgonya. Gyökere olyanforma, mint a hosszukás kenyér, husa fehér, csipős nedvű s a növénynek csak egy szára van. Virágozni nem engedik, hanem gumócsiraszem által tenyészik. Az érett gyökereket sötétzöldrélik s megmossák, mert nedve igen mérges; de ha ismételt tisztítás által a csipős nedvet eltávolították, jó liszt marad hátra, melyből négyzetes lepényeket sütnék.

Mielőtt a kenyeret adó gumós növények vizsgálatát beznörök, emlékezzünk még meg a Braziliában embermagasságra növő s itt-ott nálunk is tenyészett articsokáról (*Heliantus tuberosus*), melynek lisztes gumói különösen alkalmasok disznóhizalásra, a madárlorom-főle ocaról (*Ocalis esculenta*), melynek répához hasonló gyökere szintén ehető s végre néhány borsófajról, mint p. o. a gumós erdei borsó (*Lathyrus tuberosus*) és a közönséges mogyoró borsó (*Apios tuberosa*).

A kenyérművények második sorában fölemlítetek bármily fontosságuak is a föld egyes vidékeire nézve, közöttük értékét tekintve egyetlenegy sem ér föl a mi burgonyánkkal, de mindenesetre nagyon jó, hogy a gazdag természet mindenütt megadja áldását, habár nem mindenütt egyaránt is. Azonban a mi burgonyánk is viszont létebbé szorol, ha a kenyérművények harmadik osztályára, nevezetesen a kenyérfüvekre gondolunk. Ezek — a tengerit is ideértve — kétségkívül a legelső helyet foglalják el, mert legkivált fehérnye s légenytartalmuk az izmok, és keményítőt s cukrot tartalmaznak a szirkepőzödsére úgy az emberek mint állatoknál. A mi gabnafajainkat illeti a legnagyobb diéséret, általában a természet a legfőbb jót adományozta mindazok közt, a miket csak adhatott, és a teremtesek ezen áldása a legszorosabban összeforrt az egész emberi nem történetével.

Sz. G.

A porosz uralkodó család hattyuí.

Berlin és környékének egyik nevezetességét a hattyu képezik. A világon sehol sincs egy tömegben annyi hattyu, mint a Havel partján. Alig lehetünk lépés, hogy a vízszéleken, vagy a víz hullámain ne találkozzunk e szép, tiszta állatokkal, melyek a királyi család tulajdonát képezik s igen jelentékeny összegeket jövedelmeznek. Az irti par-

kok tavainak ékesítésére innen szoktak vásárolni, mert igen szép példányok. A valódi jövedelmet azonban a tollak, a selyemlágy polyhek szolgáltatják.

A császári udvarnak külön hivatala van, mely a hattukra főügyel, s külön rendőrsége, mely a hattuylopás és tojáspusztítás miatt őröködik, mert a hattuk szabadon tanyáznak a Havel-mellettek. Ezenkívül a vidékbeli halászsokors is kötelessége a főügyelet, s bizonyos robotok munkát is kell végezniük, midőn a hattuyukat kopasztásra összefogdoszák.

A hattuy telepe két nagy kerületre oszlik. Egyik Berlinton Spandauig és Sekrow nevű faluig húzódik, a másik Brandenburgig. Háromezer hattuy jár-kezel és őszi itt szabadon, mindenki erőteljes példány. A vizek hátán sokszor egész falkák himbálózhatnak. Az egyes családokat jól meg lehet köztük különböztetni, mert a hattuyt meg el nem hagyja fiait, s mindig velük együtt evéz.

A hattuy hamar haragra lobbanó állat, s ezen kívül makacs és durván. Az embereket igen szereti, mert azoktól kapja táplálékát, s ha valaki a parton megáll, azonnal feléje evéz. De ha sokáig úgy tesznek, mintha valamit dobának neki, s még sem kap semmit, durván őszi tova, s aztán hiába vetnek neki a vízbe bármilyen izes falatot, nem tér vissza. Legérdekesebb azonban, midőn verekedik, s ezt mindannyiszor megteszi, valahányszor valamely társa elfoglalja megszokott kedvenc tanyáját. Csörével hatalmasan tud támadni, s addig folytatja a küzdelmet, míg vagy győzött, vagy pedig összevérezve kimerült. A mely hattuy először kezd vérezni, rendszeren vesztes is lesz, mert főhéher tollának bemoecskítését nem tűrheti, s fut a vízbe, hogy megmossa.

Midőn lefosztásuk után újra szabadon bocsátják őket, rendszeren átalános harc következik a Havel mentén. Tollak meg levén tépve, a víz kellemtlenül csiklandozza őket, s míg újra meg nem tollasodnak, csak kényseriségből szállnak a vízre. A nagy tömeg tehát, melyet a berlini és potsdami tó-pó-házakból szabadon bocsátottak, nem őszi azonnal szerteszét, hanem egy-egy csoportban összegyűl s idegen tanyákat foglalnak el. De az előbbi lakók nem tűrik soha az ily jogtalanságot s keseredetten kiüzdenek a családi tűzhelyért, mely csak olykor egy kis fa-ölecska, legtöbbször pedig partok meredőjei, fák tövei vagy a vasúti töltés oldalai. Olykor egész falkák küzdenek az invázió ellen, míg végre megkezdődik a vándorlás, s a megtépetés fájdalomából fölülült állatok mértőföldeket őszi, hogy régi tanyájukhoz juthassanak.

A hattuy teljes szabadságban élnek, de hogy el ne röplhessenek, már fiatal korukban megtörik egyik szárnyukat. Általában sokat kell szenvedniük szép és drága tollak miatt, melyet minden évben kétszer lekopasztanak.

Ez rendszeren aprilban és augusztusban történik, s valóságos hajtóvadászattal kezdődik. A vidékbeli halászsokors ekkor az uralkodó család számára kell dolgozni. Csolnakokba ülnek, mások a partokon terelik föl a hattuyukat s aztán falkákba gyűjtve, végre valamelyik magas parthoz vagy obólihoz soroztják őket. Most az összefogdosás kezdődik. A halászsokors hosszú nyelű kampójuk van, s e kampót a hattuy hosszú nyakára akasztva, a csolnakokhoz húzzák az állatokat, hol összekötve lábát, a berlini udvar hattuyzineibe viszik. Körülbelül három napig tart a befogdosás, s ezt egyszerre eszközlik a hattuykerületeken.

A megtépetés asszonyok végzik, szigorú főügyelet alatt. Igen sok szegény nő keres itt kenyeret, mert a befogott hattuyok száma rendszeren 2500—3000 körül van, s egy-egy tépéshez két asszony kell. Egyik az összekötött lábat tartja, másik a hattuy fejét szorítja terdei közé, nehogy védelmezze magát, s az állat melléről tépi le a szép tollat. Csakis e részt kopasztják meg, mert itt van a legfinomabb toll. A mütétet 60—80 asszony hajtja végre, kiknek a jövő tépésig is akad dolguk, tollat fosztván s a selymes pehelyt külön választván. Az így nyert toll rendszeren 5—6 mázsa közt váltakozik, a finom pehely pedig ezenkívül másfél vagy két mázsa.

A tépés alatt rögtön csomagokba pecsételik a tollat, aztán megméri. A lefosztásnál az illető előtt újra megméri, s midőn dolgát elvégezte, a hulladékokkal együtt a súlynak megfelelőnek kell lenni. Így ellenőrzi a csalást.

Három-négy nap múlva a megtépetett állatokat szekereken a vízhez szállítják. Mihelyt föloldják lábát, a meggyőzött hattuy fut a víznek, de aztán igen kellemtlenül nyújtogatja nyakát s gyorsan őszi a másik partra, mert a víz kényelmetlen hatása csupasz mellének.

A porosz uralkodónak nagy jövedelme van a

tollakból, melyből igen szép prémekeket s muffokat csinálnak.

Aranjuez.

Schiller »Don Carlos«-át ismeri mindenki, így tehát Aranjuezt is, legalább névről. Pedig érdemes a spanyol királyok ezen földi paradicsomát közelebbről is megismerni.

Aranjuez, vagyis a spanyolok Versailles-ja a Toledoból Madridba vezető úton, napperzselté sivar vidéken fekszik.

A XIV. évszázadban Aranjuez nem volt még egyéb, mint a Sant-Iago-rend nagymesterének nyári lakása, s királyi birtokká csak katolikus Ferdinánd és Izabella alatt lett. V. Károly császár valdaskastélyává tette s a mai palota-tömeg első részletei II. Fülöp emelte a híres Herreta János által, ki az Eskurialt is építette. Később majd mindegyik spanyol király épített hozzája valamit.

Nagyszerű fák által szegélyezett széles és fesszű fasor egyenesen a tómer alkotású, magas tetejű palotához vezet, mely különösen II. Fülöpnek volt kiválóan kedvenc tartózkodási helye.

A palota legtöbb termének bútorzata III. Károly idejéből származik; más termékek francia izlés szerint díszítették V. Fülöp uralkodása alatt. A különböző lakosztályokat s termeket ékesítő képek nagyon is középszerűek, melyek mesterei közül csak az allegoriakban igen termékeny Giordano Lukácsot, Mengs Ráfael, Baycut, a velencei Amikorit és Maekát említtük, kik a XVIII. évszázadban igen divatos festészek voltak Spanyolországban.

Legérdekesebb terem az, melyet *gabinete*-nek (kabinet) neveznek: ez egészen porcellánban borítva, melyet a buen-retiroi királyi gyárban készítettek a nápolyi capo-di-monte porcellán mintájára.

Van itt még egy újabb érdekes terem is, mely tökéletes utánzata az Alhambrában levő Sala de las dos Hermanas-nak, vagyis a »két nővér termének«.

Aranjuez hirnevét nem palotájának, hanem tündérszerű kertjeinek köszöni, melyeket joggal hasonlítottak Oadishoz, mert oly vidék által levén környezve, mely kopár pusztaságnak látszik, a képelet által festhető legüdebb, legmosolygóbb képet nyújtja. Ezen kertek — Saint-Simon szerint — hajdanában flamand izésben ültették. A XVII. évszázadban Aranjuez fát már olyakul említték, mint melyek a növényi tenyészet csodái. Saint-Simon, ki hosszabb ideig tartózkodott Aranjuezben, azt mondja, hogy Castiliában ez vala az egyedüli hely, hol szép és sok fát lehetett látni. »Bármely oldalról érkeztek is az ember Aranjueze, — úgymond, — egy, vagy legalább is háromnegyed mértőföld hosszú fasoron kell végighaladnia, mely fasorok közül némelyek hármassak is. Mintegy 12—13 ily fasor vezet Aranjuezebe s a hol összeérnek, óriási térséget képeznek. Ezen hosszú fasoroktól itt-ott más fasorok szelik keresztül, a keresztutakon térségekként, úgy hogy ezen sötány-labyrinth óriási zöld pókhálóhoz hasonlítható.«

E leírás még ma is teljesen találó; csak hogy azóta a fák még nagyobbak lettek, s hogy azóta még más sok fát ültettek, úgy hogy a spanyolok méltán büszkélhetnek Aranjueziükre, melyhez sem Versailles, sem Európa bármely más növényzete nem hasonlítható. Argensola, Tapia Gomez s több más spanyol költő az unalomig élgerszer énekelte meg ezen bájos tartózkodási helyet.

Tegyünk sétát a kertben, s kezdjük el azt a *Calle de la Reina*-t, a királyné sétányát; e névvel illetik azon hosszú és sürtű fasort, mely legalább is egy mértőföld hosszú s mely egészen a Tajo partjáiig húzódik. Sürtű lombzata oly boltívet képez, melyen alig hathat át egy-egy napsgár.

A *de la Isla*-kertet (szigetkertet) azért nevezetik, mert a Tajo két ága közt fekszik) még sokkal vénebb fák árnyékolják. Itt van egy igen szép szökőkút is, melyet Velazquez remek olajfestményben örökített meg Aranjuezben tartózkodásakor; e kép, mely ma is a madridi múzeumban őriztetik, bámulatosan adja vissza e két vad és hallgatag környéket, s mutatja, hogy a legnagyobb spanyol festészépp oly jártas volt a táj-, mint másnémi képek készítésében.

Számos más, sokkal újabb készítésű szökőkútát részint bronz-, részint fehér márvány szobrok ékesítenek, mely szobrokból csaknem az egész ó-kori mythologia képviselve van. E szobrok legnagyobb része már a hanyatlás stíljében készült.

Említsre méltó a *Casa del Labrador* (a parasztház) is, mit a múlt század vége felé IV. Károly rendeletére építettek, s ez olyanféle paraszti

mint a Trianon. E kunyhóba aranyozott bronz-rácsosallatott fehér márványlépcsőn megy föl az ember, a mi bizony nem nagyon falusias. A többi hasonlít a kezdethez: mozaik padozat, márvány szobrok és mellképek. Maellától és Velazquez Antaltól festett mennyezetek, a múlt század Velazquez-étől; ki nem tévesztendő össze a nagy Velazquez de Silva Diegoval; a falakat szőnyegek borítják, a bútorzat aranyalattótt kelme s az étszerek a leggyönyörűbb ötvösimvök. Mivel ezen bútorzat paraszt bútorzatul nagyon is egyszerűnek látszott, azért néhány év előtt az egyik terembe malachitból készült asztalt helyeztek, melylyel Demidoff herceg Izabella királynőt megajándékozta.

Egy kötet nem volna elégséges az aranjuezi kertek leírására; említsük meg még futólágosan a Primavera (tavasz), s a Del Principe-kerteket, mely utóbbiban megkísérlették Dél-Amerika növényeit meghonosítani.

Vegyes közlemények.

— (Hogyan él Liszt Weimarban.) Erről Telbisz Jenő zenész hazánkfia következő levélben tudósít a »F. L.«-at. »Nem lesz tinn érdekelten elmondani, hogy tölti idejét mesterünk: Liszt, a kedves Weimarban. Legelőbb is lakházáról írok valamit. Ő a nagyherceg által minden kényelemmel ellátott s a hercegi park egyik végén fekvő emeletes, részére négy szobával berendezett, kedves, kies fekvésű házaeskában lakik, hol őt a nagyherceg és nagyhercegné minden héten, néha kétszer is, meglátogatják. Alvószobája a leggyeszzerűbb, de legfinomabb berendezésű. Dolgozó-szobájában egy Erard-féle (párisi) és egy Bechstein-féle (berlini) zongora áll, s épp úgy, mint Pesten, zongorán, zongora alatt, különféle butorokon ropant halmaz hangjegy. Ezt a termet minden hét szerda délutánján a legvalogatottabb társaság és kitünőbb tanítványok töltik meg. Ez utóbbiak közt figyelemreméltó tehetség csak egy-kettő van, s ezeket volt alkalman hallani. Neveket itt megemlíthetni annyival inkább örvendek, mert több hazánkfia is van köztük. De a külföldiek közt vannak olyanok, kiknek nevei nem egészen ismeretlenek. Ilyen Schultze k. a. Hamburgból (ez az egyik kitünő tanítvány), Hames k. a. Bostonból, Bockelmann k. a. Utrechtből, Breidenstein k. a. (a másik kitünő tanítvány) Erfurtból, Kentsky k. a., egy ideális szépségű, széptehetségű zongorajátzó, apjával, Kotsky Apollinár hegedűművészessel Varsóból; továbbá E. Lassen udv. karnagy, A. W. Gotthald udv. orgonász Weimarból; pesti ismerősök Servais Ferenc, továbbá Gobbi Henrik, a Thern testvérek, Rothfeld hazánkfia Angliából, s a legtehetségesebb tanítványa: Urspruch, ki ohajt Pestre menni, s mivel ohajtásának teljesítése loginkább magától függ, alkalmasint el is megy. A mester igen korán kel a reggel a közlelő kath. kápolnában ájtatosságot végez; délelőtt mindig dolgozik, s nem fogad senkit. A múlt héten végezte be a nagyherceg megenyőzője alkalmára írt »Das Brautwillkommen auf der Wartburg« című »Musikfestspiel«-t (bocsánat, ezt a szót nem tudom kellőleg magyarul kifejezni, vagy lefordítani.) Itt különben a legnagyobb titokban azt beszélik, hogy a nagyherceg egybekelése nem létesül, s így az említett zeneköltőmeny egyhamar nem lesz hallható, s az ünnepejes készülétek és látványosságok abbanmaradnak. Azt már kétségkívül otthon is tudják, hogy Wagner Rikhard e hó elején Weimarba jött, nevével: Liszt Cosimával, Liszt látogatására. Mit mondanak e körül azok a zenészek, s ilyenek vannak Pesten is), kik őrzétek azon, hogy Liszt és Wagner — a Bilowné története miatt — egy időre meghasonlottak. Wagner azonban e súlyt nem hordhatá el, s eljött, hogy kiegyenlítse a feszült viszonyt. Ebből is láthatják a Wagner-imáadásban Liszt ellenségeivé lett zenészek, hogy ki és mi a mi mesterünk az ő egyetlen mesterik szemében is. Megérkezése után másnap mi magyarok abban a szerencsésen részesültünk, hogy Liszt legelőbb és külön mutattat be minket a nagy zeneköltőnek. Névszerint: Gobbit, Rothfeldet és engem. S bemutatott akkor egyszersmind lányának is: Wagnernek. Általában Liszt különös figyelemmel van a magyarok iránt. Kilátás van arra, hogy Liszt nem sokára leányával és Wagnerrel fog Magyarországra menni.«

— (Az osztrák-magyar dualizmus a szt. pétervári statisztikai kongresszuson.) Midőn a múlt hó 23-án a kongresszus alkalmával Konstantin Nikolajevics díszelnöknek bemutatatták az európai államok delegátusait, megértették, hogy a magyarok csak a monarchia egyik felének címén iratták be magukat; hasonlóképp tettek az osztrákok. Bejegyeztettek tehát e két betű alatt: »H.« (Hongrie) és »A.« (Ausztria). A cür testvére az osztrák delegáltak egyikét megkérdezé, hová való? »Prágai szláv vagyok.« A herceg kezét nyújtott neki. Megkérdezett aztán egy másikat. »Lengyel vagyok te volt a válsz. A »H« betűhöz érve, tréfásan mondá a herceg: Tehát a birodalom második feléhez értünk. Az első megszóltott itt horvát volt Zágrábnól, ki mit sem tudott magyarul. A második véletlenül egy Horvátországi

vandorolt csak volt, ki hasonlóképen nem tudott magyarul. Végül megszólított a herceg egy osztrak ezredst, kit a hadügyminiszterium küldött. »Itt van tehát Ausztriának két fele,« mondta a herceg; »melyikhez számítja ön magát?« »Egyikhez sem; én az egészhez tartozom!« volt a büszke válasz. »Különös,« — mondá a herceg kiséretéhez, — különös egy német rész, a melyben egy németet sem vettem észre, egy magyar rész, a melyben egy magyarral sem találkoztam, és egy egész, a mely a két fél egyikehez sem számítja magát.« (A »N. L.« mely e példát közli, ugy látszik, nem tudja, hogy a herceg Kélti Károlyt szólította meg, de ha a többiek is megszólítja a magyar csoportból, akkor is még ott talált volna két magyart: Körösy Józsefet és Hunfalvy Jánost.)

— (Uj gyarmat.) Legközelebb több pesti polgár 525 hold telket vett meg a sz. Mihályi pusztán Nemcskéri Kis-től és Almásy Páltól, holdját 366 frt 50 k-ért. E telek Pest, Cinkota és Rakos-Palota közt fekszik egészen levegővel s körülhullól oly magasságban, hogy onnan egész Pestet be lehet látni. Ez 525 holdból 10-et kimenteszenek a szükséges utak számára, a többi 506 hold 56 részletre lesz osztva, 6, 7, 8, 9, és 10 holdankint. Az egyes részek tulajdonosi máris szőpítik, gondozzák a környéket; jövő tavasszal már igen esinos nyaralókat és kerteket fogunk ott látni, s pár év alatt valószínűségeket lesz, hova az Erzsébet-, eszméri- és kerepesi-utakon át kényelmesen ki lehet járni.

Hírek.

Előfizetési felhívás. Közelgő évi előfizetéseink megrendeléséik mielőbbi megújítására. A »Hazánk s a Külföld« nyolcadik évfolyama telik le a közeledő évnegyeddal s ekkép nem szükséges bővebben szólni lapunkról, melyet ismer a nagy közönség és folytonosan a legkiválóbb irodalmi erők támogatnak.

Lapunkat a tartalmasság, díszes kiállítás és olcsóság egyformán ajánlják. Figyelmeztetjük azonban az olvasót azon kedvezményre, melyet a »Hazánk s a Külföld« nyújt egész éves előfizetőinek, kik az előfizetési ár mellett csupán 30 krnyi esomagozási díj beoldásáért az utolsó évnegyedben mindig **díszes jutalmaképen** részesülnek. Az új előfizetők pedig a régiek, igen pompás színnyomatú jutalmoképeket kaphatják meg 1 frtjával, és 30 krnyi esomagozási díjjal.

Az előfizetési feltételek: egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 k. Ez összeg az »Athenaeum« irodalmi részvénytársulat kiadó-hivatallába (Pest, barátok-térsé 7. sz.) küldendő.

— (Az ideiglenes népszínház alapkövet) vasárnap délelőtt tettek le az István-téren. Nagy közönség gyűlt össze, s az irodalmi és művészeti körök is számosan képviselték. Az ünnepélyt Miklósi színtársulatának tagjai a »Szózat« éneklésével nyitották meg, aztán Gárdonyi mondott alkalmi beszédet, majd pedig Erdősi Béla olvasta föl saját költeményét, melyet nyomtatásban is szétosztottak. Ezután következett az alapító letétele, melynél a szertartásos kalapács-ütéseket nemzeti színház, és Miklósi társulatának tagjai végezték. A színház novemberre elkészül, addig pedig Miklósi a Füst-féle színházban játszik, hol azonban eddig még sok panasza lehet a partolási hiánya miatt.

— (Királyi őfelsége) Vilmos császár által kísérve hagyta el a berlini királyi palotát. Az utcai tele voltak néptömegekkel, melyek őfelségét melegen üdvözölték. A pályaudvar fényesen ki volt világítva, s őfelsége a jelen volt kir. hercegektől és fejedelemektől búcsút vevén, Vilmos császár és a koronaherceg áttelente és többször megcsókolta. A német császár, Sándor cárs, Miklós és Wladimir nagyhercegek 12-kén reggel 7 órakor együtt utaztak el Berlinből. Az utcákat nagy tömeg lepte el, mely mind a két császárt melegen köszöntö. A német koronaherceg és Károly herceg Vilmos császár Marienburgi kísérék. Egy bécsi lap távirata jelenté, hogy Ferenc József császár berlini időzésének meghosszabbítása Augusta császárné külön kérelmére történt. A király e hó 15-kén este Budára érkezett, a delegáció megnyitására.

— (A nagy-váradi dalártnépeleyn) szeptember 8-kán az összejáradás Erkel vezénylete mellett, nagy közönség előtt, fényesen sikerült. Országos egyesületi elnöknek Királyi, alelnöknek Bartay, titkárnak Ábrányi választották meg. Első díjat (a serleget) a pesti, a másodikat (album) a pécsi, a harmadikat (karnagy bot) a kolozsvári dalkör nyerte. Jövő dalártnépeleyn 1874-ben Kolozsvárról lesz.

— (Janku) — az 1848/49-diki napokból emlékezetes »oláh generális« f. hó 10-kén éjjel Körösbányán, hol legtöbbet tartózkodott, elhalt. Alsó-Fehérmegyében, Topánfalván született s állítólag mint ügyvéd élték a nevezetes napok. Az ötvenes évek elején elmelhőbor-

dott lett s mint olyan bolyongott mindvégig a királyhágoi hegyline havasai között. Halálát a szeszies italok mértéktelen élvezete okozta, mert mult hóban Bradról Körösbányára jöven, éjjel az útfélen elaludt, és erős megbillés következtében tüdője felbomlásnak indult. Bevitették ugyan a körösbányai kórházba, de a mint kissé fölhabadozott, ki kíváncsiak és egy újabb meghülés miatt egy szénakazal mellett halt meg, sok nyomor után. Életében nyáron át igen sokat tartózkodott a Körösbányához egy órányira fekvő »Váca« nevű fődében egyedül hű élettársával: egy itütt-kopott főtával, melyet szüntelenül zsebében hordozott s a vendégeket a havasok Janku-marsalja így-kezett mulattatni. Néha néha viszszerért tisztá gondolkodása s ilyenkor multjáról is elbeszélgetett; de pereck mulva imét leszállott a föld elméjére és a kérdésre egykor viselt dolgairól azt felelte: »Megromlott volt már a levegő a hazákban s mint a vihar eljöttem, hogy megtisztítsam azokat.« Legyen neki könnyű a föld! Tegye még könnyebbé azt a félreértett magyar nép számára és bocsánata!

— (A Petőfi születéshelyére vonatkozó viták) már odáig fejlődtek, hogy el van döntve világosan a kérdés, miszerint a költő Kis-Körösön született. Az »Elnöke« közlelőbb egy bizonyítványt közölt Blázy Lajos kis-körösi evang. lelkesítő, mely szerint a Kis-Körös m. városi előjáróság részéről hiteltelen bizonyítattik, hogy Petőfi Sándor szülei a költő születése idejében Kis-Körösön tartózkodtak. Ugyancsak Blázy úr közli boldogult atyjának egy levelét, melyet még 1867-ben írt s föl küldött egy pesti laphoz, de az akkor, nem tudni mi okból, nem jelent meg. E level a félegyházi állításával szemben, eafolatul az akkor divott anyakönyvi szerkezetet hozza föl. Az akkori anyakönyvekben nincs rovata a szülőhely- és időnek, de az volt gyakorlatban, hogy a helyben születetknél semmi megjegyzés sem történt; ellenben a másutt születettek nevéhez a hely is hozzátettedt. Ha tehát Petrovics Félegyházaan lakott volna: a keresztelés alkalmával az anyakönyvi szerkezet szerint odatettedték: Steph. Petrovics, subarendator Félegyházensis; de mivel emel a születési hely nincs kitéve, mint a többi helyben szülötteknél sines: következik, hogy Sándornak Kis-Körösön kellett születnie. Ezt 70 éves egyének, kik még az egész eseményre emlékeznek, képesek hitükkel megerősíteni; ének még olyanok, kik jelen voltak a keresztelési pasitan; ilyenek néhai Viczián Jánosnak övegye, szül. Szenohraczi Zsuzsanna, a városbírónak Viczián Pálnak édes anyja. E keresztanya még arra is világosan emlékszik, hogy Sándor atya csakhamar a születés után áttutott Viczián baráthoz az örvendetes első szülötés e szavakkal közlendő: »Baboscám van!« Továbbá: Kis Andras birtokos úr, ki költőnk anyjával a Hruzsabad után némi rokonságban is van, világosan emlékszik, hogy Sándor keresztelési lakomáján a 9-dik számú házban, mint Petrovics akkori szállásán, még legény korában jelen volt. Több tanulótsara van Petőfinek az országban, kik tanúk lehetnek arra, mikép Petőfi fiatalabb korában Kis-Körösön mondta szülő hazájának, sőt az iskolai jegyzőkönyvekre s bizonyítványaira is azt íratta be. Igaz, hogy későben künnek vallotta magát — mert gyermekkorát csakugyan azok közt töltötte — s szülőhelyfűl majd Félegyházán, majd Szabadzsalatt mondta, vagy tén is be íratta: de ha tanulótsaival összejött s ezek szemére vetették szülőhelye megtagadását, azt válaszolta tréfásan: »mert bönöm vagy szégyenem, hogy tótok közt születtem.« A »Magyar Politika« tárcájában szintén jelent meg egy level Varady Antalról, ki Petőfinek mindig a legjobbi barátságban élt. E level is Kis-Körösön állítja a költő születéshelyének. »Kis-Körösön születtem, — szokta volt mondani Petőfi, — csak azt röstellem, hogy Iutranusnak.« 1849-ben pedig, a budai hegyek közt, Gőrgéy taborában, így nyilatkozott: »Meguntam a zajt, nihielyt tehetem, szülőföldemre, Kis-Körösre költözöm legalább egy időre.« Alig végzé be mondatát, előtermett egy lonvédszazados, ki Petőfit, mint foglyot, Nagy-Sándor taborába kísérte.

— (Horvát Boldizsár) volt igazságyúért súlyos csapás érte. Neje szül. Schenk Klára asszony hosszas betegeskedés után e napokban meghalt. Az elhunyt egyike volt a legműveltebb hölgyeknek s halálhíre szélesebb körben is mély részvétet fog kelteni.

— (Minő vicet isznak a pestiek.) A vízvezeteki víz élvezhetlensége miatt tömegesen érkező panaszkok folytán a városi tanács meghívta Molnár törvényeszi ügyvést a víz megvizsgálására. Molnár úr véleményét ide írtatjuk, hogy tudja a főváros lakossága, minő vizet kénytelen inni A vegykémlethől kiderül, 1. hogy a vízvezeteki víz penészgombát és élő ázalagokat tartalmaz; 2. hogy azok felbomlásából keletkezik a víz rozszaga, kellemetlen íze és csekély légtöményszertalma. Ez okonál fogva Molnár úr a vízvezeteki vizet jelen állapotában ivásra alkalmatlannak nyilvánította.

— (Leonardo da Vinci) emlékszóranak telep-

zése szeptember 4-kén délután 3 órakor ment végbe Milanóban. A skála-téren egy pompásan díszített emelvény volt fölállítva Humbert koronaherceg s a kormány és város előbbkelő hivatalnokai számára. A jelzett órában csakugyan megjelent a herceg, a polgármester, az emlékszóbor készítője, Cavaliere Magni, a junta, a városi tanács, a külföldi konzulok, a nemzetőrség tábornoka stb. kíséretében. A polgármester a szobor leleplezése után nagy beszédet tartott, melyben az ünnepeit érdemelt dícsőitette az örök művészet s Olaszország nevében.

— (A budai várszínházban) b. Orsz. Bódog intendáns e nyáron át több költséges javítást eszközölt. A földszinti páholyokat két lábbal fölbb emelték, minék következtében a páholyközönség jobban fog látni, a zártcsékek látogatói pedig meg lesznek óva a légvonat kellemetlenségeitől. A zenekart megnagyobbították, és miután most már nyolc taggal több fér el benne, a nagyobb dalművek is színrekerülhetnek.

— (Rövid hírek.) Az egész udvar Budára jövetelle e hó végére van kilátásba helyezve. — Kautzer Lipót hazánkfa ezerforintos alapítványt tett a mérnöküzárra készitendő skrapitő-festvényekre. — A pesti kereskedelmi akadémiában október 17-kén veszik kezdetüket az előadások. — A tüzeltők részére a szegényház háta mögötti telken új műszóházat állítanak föl s azt a belvárosi tüzérelleppel táviratilag is összekötik.

— A »Mária-intézet« vasárnap iskolájában a nemesledek vasárnaponként d. u. 3—6 óráig a hittanban, olvasás-, írás- és számolásban, valamint a női kézi munkában és hajfonásban ingyen-oktatást nyelhetnek. — A hírs műtörténetész Lálke, ki nem rég egész Ausztriát beutazta, egy érdekes művet írt az osztrak művész állapotokról.

— Hans Mackart Münchenbe megy s onnan Salzburgba pár hétre üdülés végett. Kornaro Katalin című képe sebesen készült, s mint mondják, minden eddigi festményét fölül fogja mulni. — Kosztos jók felvételre. Egy tisztességes magyar családnál a jövő tanévre három fiú kosztba fogadtatik. Bővebb értesítést nyerhetni szóval vagy írásban Pesten, nagy mező-utca 21—23-dik (Gabalvi-féle ház), földszint 10-ik szám, Borbás Istvánnal.

Uj könyv. Örömmel regisztráljuk hogy a »Román népdalok és balladák« című munka, melyből mi mutatványt is közöltünk, a napokban megjelent Moldován Gergely fordításában, kinek neve lapunk olvasói elbűt is előnyösen ismeretes. E fordított mű 20 balladát és 34 népdalt tartalmaz, s jó lélekkel el lehet mondani, hogy általában ép magyarsággal van nyelvtörök átítelve. A politika terén részint egyes, megoldásra váró kérdések és követelések, részint balladák, húság és önéredek gátolják a románok egy része és a magyar nemzet közötti barátságos egyetértést; amál szöve jelenégh, ha a kultúra és irodalom terén hozzuk közlelőbb egymáshoz a két nemzetet, s e terén Moldovánnak kétségkélvül szép érdemei vannak. E közeledés amál sikeresebb lesz, mivel — mint a jelen munkából is kitünik — a román népköltészetben sok rokonságh van a miénkkel. Melen ajánljuk olvasóink figyelmébe. Kapható Kolozsvárról a Iyccumi nyomda kiadó-hivatallában. Ára 1 frt 20 kr.

Szerkesztői üzenetek.

E lapok szerkesztője most érkezvén vissza, a távolléte alatt érkezett küldeményekre legközelebb fog válaszolni.

TARTALOM.

Cikkok: »Kriszta János.« — »A görög tabló és a zsidó.« — »Héber Könyvtár.« — »A tücsök a tüzehelyen.« — Elbeszélés Boz-Dickenstől. (Vége.) — »A nők szabalmi története.« — Lecky után. (Vége.) — Gyula-Fehérvár nevezetesebb épületei. — Str. — G. — Postagalambok. — »Kenyérművegyek.« — Sz. G. — (Vége.) — »Aranyjéz.« — »Vegyes közlemények.« — »Hírek.« — Képek: Kriszta János. — A gyula-fehérvári püspöki lak. — A tüzérkaszánya. — Galambverseny.

Hirdetés.

Cachemir-kendők.

Szép, jó és olcsó!

Legujabb női ruha-kelmék

nagy választékban,
bámulatós olcsó árrért.

Teljes ruhához való legszebb kelmék
3, 4, 5, 6 frtért, ugyszintén a
legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók

HAMBURGER ADOLF
üzletében,
PEST, ur-utca 1-5 sz. Párisi ház.

Minták küldetnek kívánatra mindenfelé
Ingyen és bármintve s megrendelések
utánvétel mellett azonnal eszközöltetnek.

5—18

Asztal- és ágyterítők.